

**PAPIESKI INSTYTUT STUDIÓW
KOŚCIELNYCH W RZYMIE**
Punkt Konsultacyjny w Warszawie
Sprawozdanie z działalności za rok 2013

W roku objętym niniejszym sprawozdaniem wzmocniony został skład personalny Instytutu w Rzymie, a także w warszawskim Punkcie Konsultacyjnym, dzięki czemu zaistniała możliwość dokończenia prac rozpoczętych w latach ubiegłych oraz podjęcia dawno już planowanych. W większym stopniu aniżeli dotychczas korzystano z pomocy instytucji krajowych oraz stażystów. Rozpoczęto strania o rozbudowanie sieci komputerowej obejmującej wszystkie działy Instytutu oraz stworzenie nowej strony internetowej. Nadal najwięcej czasu poświęcają pracownicy Instytutu konsultacjom tak badaczy z kraju, zwłaszcza tych zainteresowanych zbiorami archiwów watykańskich jak i dla obcokrajowców podejmujących tematykę polską. Dyrektor Instytutu otrzymał godność doktora honoris causa na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Dział archiwalny.

Główne prace, w tym zakresie, były skoncentrowane na dalszym przygotowywaniu do digitalizacji zbioru taśm mikrofilmowych zgromadzonych w Instytucie rzymskim oraz w Punkcie Konsultacyjnym w Warszawie.. W pierwszej kolejności będą uwzględnione najliczniejsze i najcenniejsze materiały z różnych archiwów Stolicy Apostolskiej, a zwłaszcza z *Archivio Segreto Vaticano*. Poszukiwania w tychże zbiorach i jednoczesne mikrofilmowanie odszukanych w nich poloników rozpoczął Instytut od samych początków lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Upływ czasu oraz rodzaj użytych taśm nie zapewniają już przetrwania tej dokumentacji. Stąd decyzja i konieczności przeniesienia na inny nośnik tychże reprodukcji, powszechnie przyjętą aktualnie formą cyfryzacji komputerowej. Drugim, niemniej ważnym argumentem, przemawiającym za taką decyzją, skądinąd pracochłonną i wymagającą sporych nakładów finansowych, jest szersza dostępność tych materiałów wszystkim zainteresowanym nimi badaczom. W dodatku archiwa watykańskie nie wykonują już reprodukcji mikrofilmowych, można zamawiać jedynie w formie cyfrowej.

W sprawie digitalizacji taśm mikrofilmowych, głównie pozyskanych z archiwów Stolicy Apostolskiej, prowadzono intensywne rozmowy z paroma instytucjami krajowymi. W tym celu zweryfikowano wykaz taśm mikrofilmowych przekazywanych do Warszawy, od utworzenia Punktu Konsultacyjnego w 1975 r., a następnie ustalono braki na podstawie zbioru podstawowego przechowywanego w Rzymie.

Kontynuowano przygotowania do wydania drukiem informacji o zmikrofilmowanych lub sfotokopiowanych przez Instytut dokumentacji dotyczącej procesów informacyjnych przed nadaniem biskupstw w Polsce z dwóch serii *Archivio Segreto Vaticano*; *Processus Concistoriales* oraz *Processus Datariae*. Wyniki wcześniejszych poszukiwań, prowadzonych przez różne osoby, oraz posiadane reprodukcje, wymagały przede wszystkim sprawdzenia kompletności dotychczasowych kwerend, zamówionych na tej podstawie mikrofilmów oraz ustalenia które z brakujących materiałów należy jeszcze zamówić. Kolejny zeszyt będzie stanowił uzupełnienie wcześniej opracowanych materiałów za lata 1588-1875, opublikowanych we współpracy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych w ramach serii. *Katalog mikrofilmów i fotokopii poloników z archiwów*

zagranicznych, Zeszyt IX Warszawa 1992. Prace powyższe w dużej mierze wykonał stażysta dr Mikołaj Pukianiec.

Rozpoczął on również systematyczną kwerendę w zbiorach Archiwum Sekretariatu Stanu, za lata 1912-1914, bogatych w materiały polskie. Wyniki te posłużą m.in. do przedstawienia kwestii polskiej w ramach Międzynarodowego Kongresu Historyków organizowanego przez Papieską Komisję Historyczną, z okazji setnej rocznicy wybuchu I wojny światowej, planowanego w dniach 15-17 października 2014 roku.

Dwie archiwistki skierowane przez naczelną Dyрекję Archiwów Państwowych : Lidia Potykanowicz-Suda oraz Mariola Szaleniec, kontynuowały dalsze porządkowanie i opracowywanie dużej i różnorodnej spuścizny po Karolu Kleszczyńskim, działaczu politycznym i społecznym, dziennikarzu i wydawcy, zmarłym w Rzymie w 1996 r. Przeprowadzono segregację wstępną oraz ewidencję w formie spisu roboczego, wcześniej wydzielonych grup tematycznych. Obie panie wprowadziły nowy zapis w systemie IZA 6.1 wcześniej opracowanych inwentarzy ambasadora Kazimierza Papée, oraz Witolda Bronowskiego (1856-1969), pracownika od 1934 r. Ministerstwa Spraw Zagranicznych i m.in. attaché do spraw prasowych w Ambasadzie polskiej przy Stolicy Apostolskiej oraz Chargé d'affaires w Lizbonie.

W Warszawie, dr Danuta Martyn, przeprowadziła poszukiwania w Archiwum Akt Nowych. w dziale Urzędu do Spraw Wyznań, dokumentacji odnośnie rozmów w sprawie utworzenia w Warszawie, przy Wydziale Teologicznym księży jezuitów, filii rzymskiego Papieskiego Instytutu, oraz wszelkich dalszych starań, które w tamtych latach, należały do kompetencji tegoż urzędu. Współpracującą z Puktem konsultacyjnym w Warszawie dr. Maria Chodyko ukończyła w czasie pobytu rzymskiego komputerowy opis repertorium topograficznego zbiorów zebranych w Rzymie oraz kopii przekazanych do Punktu w Warszawie.

Wstępnie uporządkowano spuściznę po prof. Kościałkowskim, zebraną przez niego w Towarzystwie Studiów Irańskich oraz w Instytucie Polskim w Beyrucie. Podobnie podzielono tematycznie i spisano w tymczasowym inwentarzu materiały powstałe w wyniku pracy dyrektora Instytutu w Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych w Watykanie w latach 1992-2010.

Do pudeł bezkwasowych, sfinansowanych przez Naczelną Dyрекję Archiwów Państwowych w Warszawie, przeniesiono część ważniejszych zespołów aktowych oraz dokumenty życia społecznego (afisze, katalogi wystaw, ogłoszenia, programy imprez kulturalnych, reklamy, ulotki, zaproszenia). Zbiór liczy obecnie ponad 50 pudeł, oraz kilka dużych opakowań na większych rozmiarów jednostki.

Szczególnym zainteresowaniem cieszą się nadal materiały Ambasady Polskiej przy Stolicy Apostolskiej; spuścizny: Kościałkowskiego z Beyrutu; T. Konopki odnośnie działalności Związku Zawodowego „Solidarność”, zarówno w kraju jak i we Włoszech; o aktywności biskupów polskich, zwłaszcza Karola Wojtyły, na II Soborze Watykańskim; wycinki i dokumentacja życia społecznego, zarówno instytucji i ośrodków kościelnych jak i cywilnych, głównie z terenu Rzymu; dokumentacji na temat przedwojennych artystów i malarzy polskich we Włoszech. Ponadto dwie osoby korzystały z materiałów dotyczących Szkoły i Liceum Polskiego w Rzymie w okresie okupacji i w latach powojennych. Oczywiście, najczęstrze są zapytania o informacje z archiwów watykańskich. Przykładowo poszukiwano materiałów do działalności arcybiskupa ormiańskiego Józefa Tedorowicza,

arcybiskupa Wrocławia, Bolesława Kominka, początków chrystianizacji na Litwie, Powstania Styczniowego.

W Punkcie Konsultacyjnym udostępniono badaczom 150 taśm mikrofilmowych. Korzystali z nich głównie badacze z polskich ośrodków naukowych, ale też z Wilna i Charkowa. M.in. zgromadzone materiały posłużyły przy napisaniu pracy licencjackiej: „*Zwaryowany na umyśle biskup*” czy *ofiara intrygi* ? Dosłano z Rzymu kilka dalszych szpul z materiałami watykańskimi.

Nadal Instytut służył konsultacjami i materiałami w kilku dalszych sprawach beatyfikacyjnych polskich, a także niepolskich.

Dział biblioteczny.

Głównym źródłem nabytków bibliotecznych są nadal dary wielu instytucji, wydawnictw i ośrodków krajowych oraz wymiana międzybiblioteczna książek, broszur i czasopism. Większe i cenniejsze dary, niekiedy w formie całych spuścizn, przekazali z terenu Rzymu i Włoch m.in.: z Sekcji polskiej Radia Watykańskiego, Fundacji Rzymskie im.J.Z. Umiastowskiej, Instytutu Kultury Chrześcijańskiej-Fundacji Jana Pawła II, Hanny Suchockiej, Grzegorza Gałązki.

W komputerowej bazie danych odnotowano ponad 26 000 tysięcy rekordów co jednak nie odpowiada liczbie tomów ponieważ całe serie wydawnicze otrzymują tę samą podstawową sygnaturę biblioteczną. Uzupełniono inwentarz kartkowy czasopism, zwłaszcza nielicznych egzemplarzy z okresu II wojny światowej, Drugiego Korpusu gen. Andersa oraz polonijnych.

Sprawdzono z katalogiem kartkowym i komputerowym stan dubletów pozycji zwartych oraz pozycji zbędnych w zbiorach Instytutu. Podobnie uaktualniono wykazy zbędnych czasopism, zwłaszcza polonijnych. Nadal trwa intensywne akcja przekazywania do kraju ale też do ośrodków i osób prywatnych we Włoszech, publikacji dla nas zbędnych lub dubletów. Większe ilości przekazano m.in. do Muzeum Papieża Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego w Warszawie, w tym ponad 500 egzemplarzy publikacji kardynała; Muzeum Historii Polski, także w Warszawie, przygotowano do wysyłki kilkadziesiąt, dużych kartonów książek, broszur i tytułów czasopism. Instytut Historii Sztuki i Kultury przy Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego, Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie, odebrał dalszych osiem kartonów, wcześniej wyselekcjonowanych tytułów.

Publikacje pracowników Instytutu.

W różnych wydawnictwach zbiorowych i periodykach ukazały się między innymi:

- *Ustanawianie biskupów w Polsce w pierwszej połowie XV wieku. Uwagi na marginesie publikacji T. Graffa. „Nasza Przeszłość” t. 119(2013) s. 371-385.*
- *La Santa Sede ed il cardinale Mindszenty: a proposito dei nuovi documenti pubblicati da P. Adam Somorjai OSB.* W: *La Chiesa cattolica dell'Europa centro-orientale di fronte al comunismo. Atteggiamenti, strategie, tattiche.* A cura di Andras Fejerdy. Viella Roma 2013 s. 201-208.

- *Każdy termin jest możliwy i dobry.* „Echo Katolickie” nr 17(930) 25 IV-1 V 2013 s. 1 i 18. Not. Jolanta Krasnowska-Dyńska.
- *Beatyfikacja Zofii Czeskiej.* „Posłaniec Serca Jezusowego” czerwiec 2013 s.28-30.
- *Słowo wstępne.* W: s. Ancilla Janina Stasiowska CMBB, *Zawierzyła Bożej opatrności. Bł. Małgorzata Łucja Szewczyk (1828-1905).* Założycielka Zgromadzenia Córek Matki Bożej Bolesnej – Sióstr serafitek. Życie i dzieła. Kraków 2013 s. 5-6.
- *Szczególna forma zgody na kult publiczny – conferma cultus.* W: Promotio Doctoris Honoris Causa. Pontificiae Universitatis Cracoviensis Ioannis Pauli II. Rev.mus doctor Hieronymus Fokciński SI. Cracoviae 2013. s. 55-69.
- *Santo subito trwa.* “Echo Katolickie Siedlce” Rozmawiała Jolanta Krasnowska-Dyńska VII 2003 s. 13.
- *Rola Stolicy Apostolskiej w ustanawianiu biskupów do XVI wieku.* „LV Rocznik Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie”. Londyn 2013 s19-27.
- *Przedmiot, którego indeks studencki nie przewidywał. Rzecz o Jerzym Paszendzie.* W: Jerzy Paszcenda. Budowle jezuickie w Polsce. T. 5 poprzedzone wspomnieniami o Autorze. Redakcja Andrzej Betlej, Ludwik Grzebień SJ. Akademia Ignatianum, Wyd. WAM Kraków 2013 s.77-81.
- *Nowa tablica upamiętniająca Józefa Michałowskiego w Stacji Polskiej Akademii Nauk w Rzymie.* „Polonia Włoska nr 1-2 (66/67) 2013 s. 77-78.
- *Sprawozdanie z działalności za rok 2011. Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie. Pontificio Istituto di Studi Ecclesiastici.* “LV Rocznik Polskiego Instytutu Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. Londyn 2013 s. 149-151.
- *Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie. Pontificio Istituto di Studi Ecclesiastici a Roma.* “Polonia Włoska” nr 3-4 (68-69) 2013 s. 26-27.
- *Walki żołnierza polskiego we Włoszech.* „Polonia Włoska” nr 3-4 (68/69) 2013 s.51-53.
- *Polskie cmentarze wojenne we Włoszech.* „Polonia Włoska” nr 3-4 (68/69) 2013 s. 55 – 56.

Wykłady, referaty, wywiady.

Dyrektor Instytutu kontynuował wykłady na Fakultecie Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie z zakresu procedury dochodzenia kanonicznego w sprawach beatyfikacyjnych na terenie diecezji. W Krakowie, na Uniwersytecie Jagiellońskim, w ramach sympozjum: Polska Diaspora we

Włoszech i Rosji w XX wieku, wygłosił referat na temat: *"Polski Kościół i jego inicjatywy we Włoszech w XX wieku"*. Inny, „Il retroscena di una pubblicazione”, dotyczył głośnej swego czasu publikacji, w której przedstawiciele wszystkich walczących stron przedstawiali wkład swoich wojsk w walkach o Monte Cassino. Niestety, tekst autorstwa generała Andersa został w dużej mierze zmanipulowany.

Wśród dłuższych wywiadów, pierwszy dotyczył akcji przesyłania do Polski wydawnictw ukazujących się poza krajem. Drugi, na prośbę twórców Muzeum Jana Pawła II i kardynała Wyszyńskiego w Warszawie, obejmował wspomnienia o Prymasie Tysiąclecia w tym jako twórcy Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie. Najczęstszym tematem wywiadów była jednak zbliżająca się data kanonizacji papieża Jana Pawła II, oczekiwane potwierdzenie cudu spełnionego za jego wstawiennictwem oraz dalsze wymogi procedury obowiązującej według reformy wprowadzonej przez tego papieża w roku 1983.

Współpraca z instytucjami w kraju .

Bardzo pomyślnie rozwijała się współpraca, przede wszystkim, z Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych. Od paru już lat dwie archiwistki., Potykanowicz-Suda z Gdańska oraz Mariola Szaleniec z Krakowa porządkują i opracowują inwentarz dużej spuścizny po Karolu Kleszczyńskim, działaczu politycznym związanym z rządem w Londynie, a także działaczu społecznym, dziennikarzu i wydawcy. Wcześniejsze kwerendy pani Urszuli Maksymiuk Głowackiej oraz Artura Rogalskiego w archiwach watykańskich, a zwłaszcza w zakresie materiałów dotyczących nominacji biskupów polskich, są obecnie uzupełnianie i przygotowywane do druku.

Wielką wdzięczność wyraża Instytut Naczelnej Dyrekcji za przekazanie cennych opakowań bezkwasowych dla zbiorów aktowych, także tych dużych rozmiarów jak afisze, mapy, wykresy itp. Kilka ważniejszych grup materiałów została już przeniesiona , a przy okazji skontrolowano i uzupełniono dotychczasowe wykazy i spisy.

Z Biblioteką Narodową w Warszawie chwilowo zostały zawieszona dalsze prace nad starodrukami w zbiorach bibliotek rzymskich. Pomimo wycofania się z udziału w tej inicjatywie Fundacji im. J.Z. Umiastowskiej, która w dużej mierze ponosiła koszt kierowanych dotychczas pracowników Zakładu Starodruków, dyrektor Biblioteki pan Tomasz Makowski, w czasie dwukrotnych wizyt w Instytucie, zapewniał o woli kontynuowania daleko już zaawansowanych prac w minionych dwudziestu latach.

Korzystnie rozwijała się współpraca z Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Instytut otrzymuje w zamian za publikacje z okresu międzywojennego, a zwłaszcza z lat II wojny i lat powojennych, cenne wydawnictwa zbiorów przechowywanych w Archiwum Akt Nowych.

W wyniku wizyty p. Małgorzaty Mroczkowskiej, Zastępcy Dyrektora Biura Archiwum i Zarządzania Informacją Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz dr. Krzysztofa Szczepanika, Naczelnika Wydziału Historyczno-Dokumentacyjnego w Biurze Archiwum, podjęto wspólna inicjatywę opracowania i wydania pamiętników ambasadora Kazimierza Papée z okresu pełnienia funkcji Ambasadora Polski przy Stolicy Apostolskiej.

Panie Monika Matwiejczuk i Anna Smolińska, pracowniczki Muzeum Historii Polski w Warszawie, w ramach kwerendy w zbiorach naszego Instytutu wytypowały interesujące Muzeum książki, czasopisma i inne materiały, przekazane następnie w darze przez nasz ośrodek. Szczególnie interesującymi okazały się podręczniki, broszury i książki oraz przedmioty wyposażenia oficera w walkach na pustyniach w okresie II wojny światowej.

Hieronim Fokcinski SJ